

Otázka: Psychologie jako věda

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): kikicka

1) Věcná a slovní definice psychologie

- **slovní definice psychologie:**

Slovo psychologie je odvozeno z **řeckých kořenů „psyché“ a „logos“**

- *psyché* znamená mysl nebo také duše
- *logos* znamená věda, soubor poznatků, ...

- **věcná definice psychologie:**

Psychologie je empirická (vychází ze zkušeností) přírodně-společenská věda o člověku a o jeho psychice (duševním životu člověka). Jejím **úkolem je zkoumat** zákonitosti vzniku, utváření a průběhu lidského prožívání a chování jedince (psychické jevy). Její **hranice** se prolínají s biologií (tělesné znaky člověka), sociologií (vliv společnosti), filozofií, antropologií.

- **předmět psychologie** = je jí **psychika** - duševní dění, které tvoří jednotu s fyziologickými procesy organismů

- 2 zákl. dimenze - prožívání a chování

2) Psychologické disciplíny (vědy)

System psychologických věd se člení do tří skupin věd:

- **základní (teoretické) psychologické vědy:** podávají **základní popis** a vysvětlení psychologických jevů, jejich třídění a vzájemné vztahy mezi nimi, postihují obecné zákonitosti v psychologii
- **aplikované (užité) psychologické vědy:** spojují poznatky základních **disciplín** s poznatky z různých oblastí **života**
- **speciální psychologické vědy:** vycházejí z **obecné** psychologie, úzký předmět

a) Základní

Mají nejobecnější charakter, postihují psychologické jevy z nejzákladnějších hledisek, umožňují rozvoj psychologie jako vědy. Ve skutečnosti **navzájem spolupracují**, až se překrývají.

- **obecná psychologie:** zkoumá a vysvětluje **podstatu** psychiky
- **vývojová psychologie:** zabývá se pojetím psychického **vývoje** od prenatálního vývoje až po stáří. Obory její jsou *fylogeneze* (vývoj druhu), *ontogeneze* (vývoj jedince)
- **sociální psychologie:** studuje formy a mechanismy **začleňování lidí** do mezilidských vztahů, sociálních skupin...
- **psychologie osobnosti:** popisuje a objasňuje **podobnosti** a **odlišnosti** mezi jednotlivci (temperament, motivace, postoje,...)
- **dějiny psychologie:** zkoumá vývoj oboru od starověku po současnost
- **psychopatologie:** zkoumá psychické **poruchy** a **nemoci**, jejich druhy, vznik a vývoj

b) Aplikované

Zkoumají určitou konkrétní oblast lidské činnosti z psychologických hledisek a **aplikují poznatky** psychologické teorie v praxi jako např. vzdělání, léčba psychicky nemocných.

- **klinická psychologie:** v úzké spolupráci s medicínou se orientuje na **diagnostiku duševních potíží** a **chorob**, např. pomoc handicapovaných vyrovnat se s jejich chorobou
- **pedagogická psychologie:** zabývá se problematikou účinného **vyučování** a **učení** při poznávání žáka (optimální vztah mezi učitelem a žákem)
- **psychologie práce:** řeší problémy spjaté s **výrobním procesem**
- **poradenská psychologie:** je orientována do **různých oblastí** (volba povolání, řešení partnerských problémů, poradny...)
- **forezní (soudní) psychologie:** používá v **soudní praxi** při zjišťování psychologických zvláštností delikventa, při vyšetřování a posuzování výpovědí svědků apod.

Mnoho dalších odvětví např.: Psychologie sportu, reklamy, dopravní psychologie, soudní psychologie (forezní), vojenská, inženýrská, ekologická atd.

c) **Speciální tzv. hraniční**

Zabývají se psychologickými aspekty různých vědních oborů. Vycházejí z obecné psychologie, ale jejich předmět zkoumání je užší než u psychologických disciplín základních.

- **psycholingvistika:** orientuje se na **vztah** mezi **myšlením** a **řečí** (pomezí mezi jazykovědou)
- **zoopsychologie:** studuje **psychologie živočichů** na různých stupních vývoje
- **farmakopsychologie:** studuje **účinky** různých toxických **látěk** na psychiku člověka
- **psychofyzika:** zabývá se **měřením** psychologických **jevů** (psychometrie např. test měření zátěže)

- **diferenční (srovnávací) psychologie:** zjišťuje a objasňuje psychické **rozdíly** mezi lidmi (vzhledem k pohlaví, stáří, profesi atd.)

3) Metody výzkumu v psychologii

Psychologie využívá celý soubor metod, který slouží ke sbírání dat a jejich vyhodnocování.

a) Explorační metody (zjišťující)

Výzkumné metody, které slouží ke **sběru dat** a využívají řadu technik.

- **Sociometrie:** slouží ke **zjišťování** a analýze **vztahů** mezi členy malých skupin
- **Obsahová analýza:** zkoumá **výskyt** určitých **témat** v médiích a jinde
- **Sémantický diferenciál:** slouží k měření **významu** různých **objektů** a jeho srovnávání (např. popis pomocí škál)

b) Psychodiagnostické metody

Soubor metod **postihující** úroveň **vývoje člověka**, **vlastnosti** jeho osobnosti, aktuální vztah, možnosti dalšího vývoje (např. psychologické testy, rozbor výsledků a činnosti).

Popis konkrétních metod:

- **Pozorování: sledování** člověka a jeho projevů bez zásahu psychologa

Dělí se:

- **Extrospekce** = pozorování **vnějších projevů** člověka v přirozených nebo speciálně upravených situacích
- **Introspekce** = pozorování **vnitřních** psychických **jevů**
- **zúčastněné** = jsme součástí pozorované skupiny
- **nezúčastněné** = sledujeme zvnějška osoby, skupinu
- **Rozhovor (interview)**: spočívá v dotazování (řízený, individuální, skupinový...)
- **Dotazník**: interview předložený v **písemné** podobě
- **Experiment**: vědecká metoda, ve které záměrně **zasahujeme** do podmínek a vlivů na zkoumanou osobu (zachycení změn)

Dělí se:

- **přirozený** = v přirozených podmínkách
- **laboratorní** = v uměle vytvořených podmínkách
- **anketa** : typické ano x ne odpovědi, anonymní
- **pch. test** : většinou písemné

- druhy - osobnosti (Rorschachův test), vědomostní, výkonové (měří schopnosti - IQ testy)

- **grafologie** : rozbor písma
- **Baumtest kresba, psychoterapie, statistika, studium dokumentů**

V psychologické praxi i ve výzkumu dochází často ke kombinování několika psychologických metod k lepšímu vystihnutí skutečnosti.

4) Vývoj názorů na oblast psychiky

a) V zahraničí

- **Milétská škola** (550 př. n. l.)
  - Duše je jemná látka rozptýlená po celém těle
- **Pythagorejská škola**
  - **Nesmrtelná** duše
  - **Převtělování** (to vedlo k očištění duše od hříchů, od nejmenšího tvora, rostliny a až pak mohla do člověka)
  - Dodržování **zdravého** životního stylu (základem byla zdravá strava)
- **Demokritos**
  - Duše složená z **atomů** (při úmrtí se atomy rozpojí, při narození se atomy spojí)
  - **Smrtelná** duše
  - Nesmíme se přepínat
  - Nemáme hromadit majetek
- **Hippokrates**
  - Teorie temperamentu (žluč, červená žluč, krev, hlen)
- **Platón**
  - Nesmrtelnost duše
  - Duše je **pohybová** v nadnebeském prostoru (tam se učí a poznává)
- **Aristoteles**
  - Spis O duši
  - Duše je u člověka **nejdokonalejší** (dokáže myslet)

- **Tomáš Akvinský**
  - Zdůrazňuje život po smrti
  - Nesmrtelná duše
- **John Lock**
  - „V mysli nejsou žádné vrozené principy“
- **tabula rasa** - čistá nepopsaná deska (nebere v potaz dobu před námi)
- **Kant**
  - Rozlišování duševních poruch (pozornosti, nálad, záchvaty fantazie)
- **Binet**
  - Poprvé vyzkoušel inteligenční test v praxi
- **Stern**
  - Určil vzorec pro IG
- **P. Pavlov**

- podmíněné reflexy
- teorie temperamentu (podle vlastnosti nervové soustavy – vzruch, útlum, rovnováha, pohyblivost)
- **Wunt**

- německý psycholog, který založil v r. 1879 v Lipsku první experimentální laboratoř

- **Bechtěrev**

- 1. psych. laboratoř v Rusku

b) V Čechách

- **Komenský**

- Pedagogická psychologie
- Prosazuje metody jako je **škola hrou**, různé pokusy
- Chce zapojit co nejvíce smyslů u dítěte
- Má se **respektovat** přirozenost dítěte

- **Bolzáno**

- Sociální pedagogika
- Výchova a vzdělání jsou **nástroje** k obecnému blahu
- Založil nedělní školu pro dívky

- **Purkyně**

- Řešil otázku snů
- **Experimentální** psychologie (jaký bude účinek léčiv na lidskou psychiku)
- Zkoumal smyslové vnímání

- **Lindner**

- Průkopník sociální psychologie
- Třídění temperamentu
- Říká, že výchova je **doplněk** vývoje člověka
- Lidská mysl je **antické** povahy (veselá, optimistická)

- **Durdík**
  - Jazyk a myšlení
- **Masaryk**
  - Politická psychologie (prožívání lidí politiky,...)
  - Zkoumal hypnózu
  - Dílo Sebevražda
- **Čáda**
  - Zabýval se řečí, hrou a kresbou dětí
- **Mareš**
  - Experimentální **laboratoř** v české republice (v Brně)
- **Krejčí**
  - Psychologický **seminář** u nás
  - Psychologie by měla být experimentální věda
  - **Učebnice** psychologie v češtině

Po roce 1948 psychologie byla v duchu marxismu a leninismu.

- **Příhoda, Matějček, Švadlenka, Pardel, Langr** psychologové po válce
- **Míček, Čáp, Mikšík, Šturma, Říčan, Helus, Nákonečný** současní psychologové

5) Hlavní proudy v moderní psychologii

a) Behaviorismus

Psychologický směr založený americkým psychologem **J. B. Watsonem** (založen 1914), který navazoval mimo jiné na výzkumy ruského I. P. Pavlova a jeho podmíněných reflexech. Název vznikl z anglického slovíčka *behaviour*, což v překladu znamená chování.

Vznikla také jako reakce na **introspekci** (to bylo vyzkoušeno v laboratoři v Lipsku panem Wundem a je to, že člověk má nahlédnout do vnitřku sebe a dát o tom výpověď).

Zkoumají chování jak u člověka, tak i u živočichů. Jeho podmínky, zákonitosti atd. Je zde

souhrn **reakcí na podněty** (S - stimulus=podnět a R-respons=odpověď).

Prožívání, které se odehrává ve vědomí, v „**černé schránce**“, nepokládali za důležité a vůbec se jím nezabývali.

Zabývá se procesem učení - podmiňování

Neobehaviorismus

Psychologický směr vznikající na základě behaviorismu. Překročil úzké zaměření behaviorismu přiznal, že v člověku je i něco, co dokáže podnět zpracovat (pudy, dědičnost, zkušenost), a že náš vztah k prostředí se nedá redukovat na pouhou S-R sekvenci, vytváří proto nové schéma vzniku reakce: **stimul - objekt - reakce (S > O > R)**. - **osoba intervenující - promněná**

Říkají, že **chování** je biologická adaptace organismu v prostředí, která směřuje ke snížení pudového napětí.

Dělali hodně **pokusů na zvířatech** například *pokus s hladovými krysami a bludištěm* (když krysy byly přežrané, jejich aktivita klesla, uspokojily si pudy).

Rozdělili chování na **respondentní** (naučené na základě podmínky) a **operantní** (spontální reakce člověka).

Pan Skinner aplikoval **programované učení**, kdy aktivně zapojoval jedince a on přemýšlí a přichází na různá řešení situací.

Do Evropy se tento směr nedostal, protože tu byli komunisti. Dnes je na úpadku.

Hlavní představitelé E. C. Tolmanem, ., F. Skinner (zpětná vazba) Dollard (neurózy)

c) Gestalt (tvarová psychologie)

Mezi její zakladatele patří Max Weitheimer (fí fenomén) a Wolfgang Kohler. Vzniká v Německu a její název je odvozen z německého *Gestalt* = tvar, útvar.

Jsou zde 2 školy = Berlínská (Lewin, Kohler, Kaffka), která řeší hlavně vnímání a Lipská, která je zaměřena spíše na city/emoce.

Vzniká jako reakce proti **asocianistu** (všechno vykládám na základě sdružení). Tvrdí, že duševní procesy jsou složitější, nelze je vykládat na základě sdružení.

Mezi celkem a jednotlivými částmi existuje specifický vztah, který nazývají struktura (ta podléhá zákonitostem).

Vnímáním si dotvořím tvary do úplného tvaru. **Odlišujeme** figury od pozadí (zaměřenost například na televizi a vnímám jen jí nic jiného, ostatní ustupuje do pozadí - omyl při vnímání)

I zde dělali **pokusy na zvířatech** a to pokusy, co se týkají myšlení a citů (například opice, bedničky a banány - učení vhladem).

Aplikovali zákonitosti : pregnance (pravidelnost, celistvost, harmoničnost a ucelenost, dotváření, doplňování objektu do celého tvaru)

- myšlení= S1 (problém)®S2(vyřešení)

- řešení problému, neúplné situace -> vhlad do situace -> "aha" moment - ted' jsem na to přišel

- figura x pozadí

Teorie konfliktu = na čl. v prostředí působí různé sílí, bývají různě orientované a čl. musí vybírat alternativy, řeší vnitřní konflikt

Fí fenomén - vyskytují-li se jednotlivé podněty, které na čl. působí rychle po sobě, jsou vnímány jako tvar, celek, pohyb, ne jako jednotlivé samostatné podněty -> iluze pohybujícího se bodu

Pan Lewin vytvořil **teorii životního pole**

- Životní prostor ($L=P+E$)
- Osoba
- Psychologické okolí (co na mě působí teď)
- Vnější obal (podměty, které ovlivní později)

d) Neogestalt

Složení behaviorismu a gestaltu. Je zde oslabení vlivu fenomenologie (soustředění se na to, co je vidět). Dále rozvinuli myšlení a vnímání. Aplikovali teorii na mezi lidské vztahy a odmítali biflování.

e) Humanistická psychologie

Psychologický směr vzniklý v USA. Hlavní představitelé tohoto směru: **Bugental** a Abraham **Maslow, Rogers - skupinová terapie**

Vycházela z filosofie **existencialismu** (jaký člověk má smysl). A zajímala se o člověka a jeho prožívání. Hlavně odmítala pokusy na zvířatech. Říká, že člověk je **odcizen** přírodě a sám sobě (předvádíme se).

Bungental utvořil **5 zásad**:

1. Člověk se odlišuje od ostatních živočichů
2. Člověk potřebuje ke svému životu společnost
3. Člověk disponuje vědomím
4. Člověk si klade cíle
5. Člověk má možnost výběru (rozhoduje se)

Maslow vytvořil **pyramidu potřeb**:

f) Hlubinná psychologie

Zakladatelem tohoto směru je Sigmund **Freud**, vídeňský lékař českého původu, který postupně vypracoval léčebnou metodu a později ucelený teoretický systém:

PSYCHOANALÝZU. Říká, že člověk se musí zabývat s těžkými životními situacemi (umírání, zabití, atd.). On chce **odstranit neurózy**, tak, že nachází to, co neurózy způsobuje a dá to pryč. Umožňuje odreagování agresí utlačovaných v nitru duše člověka. Formou vyptávání najde konflikt. Za cestu do nevědomí označil **výklad snů**.

Objevil, že **struktura** osobnosti je pořád **pohyblivá** (změny) a připodobňoval to k optickému aparátu (vzájemná souvislost a přechod).

ID je nejhlubší uložená složka, nachází se v podvědomí a nevědomí a je to základna duševního života. Obsahuje pudy **libido** (sex. Pudy) a **thanatos** (agresivní). Tyto pudy chtějí být uspokojeny, a když nedojde k jejich uspokojení člověk dělá chybné úkony (přepis, zapomenutí, ztrácení věcí,...).

Libido je od narození uspokojováno:

1. Prenatální

- Orální (saje mléko)

- když není uspokojeno, v dospělosti si kousá nehty, tužky

- Anální (vyměšování)

- když není uspokojeno, v dospělosti hromadí věci

- Falická

-oidipovský a elektrin komplex

- Latence

-porovnání těla muže a ženy

2. Genetická

-uspokojování v přijatelné podobě (sebeuspokojování, puberta, první pohlavní styk)

Ego (převědomí, já) odvrací impulzy z idu, které jsou neslučitelné s realitou prostřednictvím obranných mechanismů:

1. Projekce (přenáším do druhých lidí svoje názory a nálady)
2. Potlačení (přenesení se to třeba do snů)
3. Konverze (přenáší se to na tělo - bolest hlavy)
4. Regrese (vracení se do dětských let)

Superego (nadjá, vědomí) je to co vyčnívá. Je to svědomí, osobní morálka a trestá a kárá.

Další pchanalytiové:

g) Analytická psychologie

Hlavní představitel je **Jung**, který vymyslel Elektřin komplex, extroverta a introverta a hlavně **složky osobnosti** (4 nevědomí - osobní, kolektivní (chování ovlivněné předkama))

h) Individuální psychologie

Představitelem je Algrid **Adler**, který se zabývá touhou po moci a utvořil **teorii sourozeneckého pořadí** (pořadí v rodině ovlivňuje chování)

1. rozený

-reakce a vyrovnání s novým sourozencem

-může strádat a tak se osamostatnit více

2. rozený

-musí se naučit chápat, že pozornost rodičů není jen na něj

-soupeří se sourozencem (soutěživý)

3. rozený

- bere se jako jedináček (rozmazlený)

Ch) Neopsychoanalýza

Představitelkou je Karen **Horneyová**, která se zabývá vznikem neuróz. Říká, že mají **původ v rodině** (výchova ve strachu, náročnost výchovy)

i) Kognitivní psychologie

- z AJ = poznávat
- 30. léta v USA i E
- **kognitivní** = výklad poznávacích procesů
- navazuje na gestaltpsychologii
- podnětem neobehaviorismus - chování, pokusy na zvířatech + vycházelo z inženýrské psychologie - věda o PC
- představitelé: **G.A.Kelly, Clionsky**

- znaky:

- **Poznávací procesy** - procesy, které zpracovávají informace
- **Modelování psychologických procesů pomocí PC** - teorie vnímání
- **Studium černé schránky**, kterou opomíjeli behavioristé
- **Studium procesu pozornosti**
- **Soustřeďuje se na člověka**, který zpracovává a přenáší informace, rozhodování

j) Transpersonální psychologie

- navazuje na humanistickou psychologii
- zabývá se mimořádnými stavy vědomí navozenými různými praktikami - mystika, meditace, různá cvičení, drogy, hypnóza, autosugesce
- představitel: **Grof**
- zážitky, mimořádné stavy vědomí, které přesahují hranice prostoru a času, života a smrti, které uvolňují v člověku určité síly
- **netradiční pojetí člověka** - čl. v souvislostech přírodních, společenských, duchovních, kosmických a orientální podněty